

Hazırda müasir beynəlxalq münasibətlərdə, dünya dövlətlərinin bir nömrəli probleminə çevrilən COVID-19 pandemiyası (pnevmoniya), bir ildən yuxarı ötən vaxt ərzində bir sıra – sosial, iqtisadi, siyasi və təhlükəsizlik kimi mühüm məsələləri gündəmə gətirir. Keçən aylar ərzində pandemiya üzərindən məsuliyyətsiz bəyanatlarla çıxış edənlər və ya ağır yoluxma hallarını siyasiləşdirməyə cəhd edənlər, ailədə, ətrafında, qohum, dost, iş yoldaşları arasında COVID-19-dan vəfat edənləri müşahidə edincə, tam fərqli, bu dəfə əks bəyanatlarla çıxış etməyə məcbur oldular. Yaşanan yüksək yoluxmalar və insanların kütləvi şəkildə

Dos.Dr. Aqil P.ƏHMƏDOV
agilahma@gmail.com

dövründə isə miqrantlara diqqət və qayğı bir qədər də artırılmalı, fundamental insan hüquq və azadlıqlarının təmin olunmasına birgə səy göstərmək ümumi məqsədə xidmət etməlidir. Belə ağır aylarda, sərhədlərin qapalı olmasına baxmayaraq, qeyri-qanuni miqrasiya halları ilə mübarizə apararıq ölkələrdə də vəziyyət mürəkkəb olaraq qalır. Pandemiya və qanunsuz miqrant böhranı beynəlxalq əməkdaşlığın, diplomatik münasibətlərin intensivləşməsinin vacibliyini aktuallaşdırır. Böhran ilə mübarizə və beynəlxalq tədbirlər çərçivəsində miqrant hüquqlarının qorunması kimi mühüm sahədə balans saxlamaq nə qədər mürəkkəb görünsə də inkişaf etmiş Avropa dövlətlərinin bu məsələdə daha səmimi davranması gərəkir. Lakin, bəzi hallarda bunun əksi müşahidə olunur. Virusla yaxalanan miqrantların dünyanın aparıcı dövlətlərində vəfat etmələri ilə bağlı yayılan xəbərlər də gündəmi bir tərəfdən məşğul etməkdə davam edir. Bu səbəbdən hər gün, virusa yoluxan insanların və ya vəfat edənlərin xəbərləri az qala adı hala çevirilib. Pandemiya ilə bağlı statistik rəqəmlər yoxsul ölkələrdə dəfələrlə yüksəlməkdə davam edir, kütləvi tələf olma halları artır və çıxış yolları axtarılır. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının (ÜST), xüsusilə kasıb ölkələrə göstərdiyi humanitar yardımlar həcmində və miqyasına görə gün keçdikcə genişlənməkdə davam edir. İnsanlığı təhdid edən ümumi bəlanın dəf olunmasında diplomatik və humani-

liq üçün müəyyən konturlar cızılmış oldu. Burada diqqət yetirməyimiz gərəkən əsas məsələ ondan ibarətdir ki, Qərbin təkqütblü dünya düzeninin qurulması və dominantlığının hər daim diqqət edilməsi heç də mütləq həqiqət kimi qəbul olunmur və müasir beynəlxalq münasibətlərdə sanki gərgin mühitin formalaşmasına rovacı verir. Belə olduğu təqdirdə, beynəlxalq münasibətlərdə, hər iki sahədə yaşanan və adekvat olmayan problemlər, vaksinasıya mərhələsində pandemiyanın öz həlli yollarını diktdə edərək, insan həyatının cəmiyyətlər üçün nə qədər qiymətli olduğunu göstərir. Qafqaz regionunun böyük dövləti olan Rusiyada yaşanan son siyasi gərginliklər və vaksinasıya ilə bağlı görülən tədbirlər də pandemiya dövründə müşahidə olunan müsbət və ya ziddiyyətli proseslərə diqqət çəkir.

Yaşanan ümumi böhrandan qurtulmağın tək çarəsi yenə də insanın öz əlindədir – fərdlərdə, dövlətlərarası münasibətlərdə, siyasi dialoqun genişlənməsində və həmrəylikdədir. Belə böhranlı vəziyyətdən çıxış yolunu axtaran həssas qruplardan olan miqrantların heç də hamısı öz ölkələrinə dönə bilməmişdir. Onların fəaliyyət göstərdikləri ölkələrdə üzvləşdikləri sosial və hüquqi problemlərin həllində son vaxtlar tətbiq olunan güzəştlər və onlayn müraciətlər bir daha onu göstərir ki, pandemiya dövründə yaşadıqları ölkələrdə, miqrantlar təhlükəsiz həyat sürməyə davam etməlidirlər.

QLOBAL PANDEMİYA VƏ MIQRANT HÜQUQLARI

də vəfat etmələri pandemiyanın düşündüyümüzə qat-qat təhlükəli virus, qlobal təhdid olduğunu sübut etdi. Böhranın üçüncü dalğasını yaşadığımız aylarda, artıq vaksinasıya mərhələsinə keçən dövlətlər, bəşəriyyət üçün həlli mürəkkəb problem kimi çıxış edən ümumi bəlanın ağır mərhələsini geridə qoyaraq, virusla yaşamaq və onunla preventiv və profilaktik mübarizə aparmaq əzminə olduqlarını bəyan edirlər. Bu baxımdan, qlobal proseslərdə az əhəmiyyət daşımayan digər insan faktoru, həm də yüzlərlə, minlərlə, milyonlarla bəşər övladının iştirakçısı olduğu miqrasiya prosesləri, xüsusilə də əməkçi miqrantların və onların ailə üzvlərinin hüquqlarının qorunması pandemiya dövründə necə tənzimlənir? Bu suala birmənalı cavab vermək mümkün olmasa da sosial varlıq olan insanın miqrasiya qrupuna daxil olan nümayəndələrinin, yaşadıqları dövlətlərin qanunvericiliyi ilə hərəkəti hüquqi müstəvidə tənzimlənir.

Bu gün, digər bir adıyla, koronavirus pandemiyasının və miqrasiya proseslərinin yaşanmadığı bir ölkə tapmaq qeyri mümkündür. Doğulub böyüdükləri ölkələrdən, nisbətən inkişaf etmiş dövlətlərə üz tutan əməkçə qabiliyyətli miqrantlar, unutmamaq lazımdır ki, həm də müxtəlif mədəniyyətlərin daşıyıcıları olaraq, çalışdıqları ölkələrdə əslində bir dəyər kimi çıxış edirlər. Onların intellektual və fiziki potensialından faydalanmaqla dünyada sülh və əminamanlığın davamlılığına inanmaq olar. Həmçinin, paralel olaraq qeyri-ədalətli miqrasiya axınları da dövlətlərin təhlükəsizliyi kimi mühüm məsələlər ətrafında sosial-siyasi diskussiyaya yol açır. Qlobal pandemiya

tar missiyanın gücləndirilməsi son həftələr ərzində bir sıra dövlətlərdə vaksinasıyanın həyati əhəmiyyətindən xəbər verir.

Qlobal pandemiya və miqrant hüquqları müasir beynəlxalq münasibətlərdə Böyük məhrumiyyətlərə yol açan qlobal pandemiya, istəməsək də müasir beynəlxalq münasibətlərdə siyasi müzakirələrə şərait yaradır, sosial-iqtisadi zərərlərin hesablanması kimi məsələləri gündəmə gətirir. Azərbaycan Respublikasının 44 günlük Vətən müharibəsində qazandığı Zəfər isə beynəlxalq aləmdə yaxından izlənməklə, qələbədə sonrakı mərhələ çağırışları edərək, regionda sülhməramlı əməkdaşlıq üçün yeni üfiqlər açır. Bu onu göstərir ki, Qafqaza, xüsusilə də Cənubi Qafqaza olan beynəlxalq maraq pandemiya dövründə azalmamış, əksinə regionun lider dövləti Azərbaycanın nəhəng sosial-iqtisadi layihələrə başlaya biləcəyi ilə davamlı sülh və əminamanlıq şəraitində yaşamaq baxımından əsas yaratmışdır. COVID-19 pandemiyasından qurtulmamış, indi də beynəlxalq aləmi silkələyən daha bir virus, daha doğrusu koronavirus yeni növü aşkar olunmuş və ilk dəfə Böyük Britaniyada üzə çıxmışdır. Ardınca, eyni virus ABŞ-ın Kaliforniya ştatında bir nəfərdə aşkar olunmuş və yoluxma riskini artırmışdır. Digər bir tərəfdən, virusla mübarizənin kəskinləşdiyi bir vaxtda, dünyanın super gücü hesab olunan ABŞ-da keçirilən son prezident seçkilərində miqrantlara qarşı birmənalı mövqeyi ilə seçilməyən və siyasi qəribəlikləri ilə yadda qalan D.Trampın rəqibi C.Baydenə uduzması pandemiyanın növbəti, 3-cü mərhələsində beynəlxalq əməkdaş-

200 milyona yaxın miqrantın yaşadığı dünyada miqrant hüquqları hər kateqoriyadan olan insanların – tibb işçilərinin, politoloqların, sosioloqların, iqtisadçıların, ekoloqların və s. müzakirə obyektinə kimi diqqət çəkir, qlobal mahiyyət daşıyır. Miqrasiya prosesləri pandemiya kəskin şəkildə fərqlənsə də hər iki halda zərər çəkən tərəf insandır və istənilən halda, problemin sosial-iqtisadi tərəfi daha qabarıq şəkildə özünü büruzə verir. Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsində təsbit olunduğu kimi, insanlar hüquqi qaydalara riayət etməklə dövlətlərin ərazisində sərbəst hərəkət etmək, yaşamaq hüququna malikdir. Bununla bağlı Bəyannamənin 13-cü maddəsində deyilir: “Hər bir insan, hər bir dövlətin hüddurları daxilində sərbəst hərəkət etmək və özünə yaşayış yeri seçmək hüququna malikdir” və “Hər bir insan öz ölkəsi də daxil olmaqla, istənilən ölkəni tərk etmək və öz ölkəsinə qayıtmaq hüququna malikdir” (<https://www.coe.int/az/webcompass/migration>). Qəbul olunan beynəlxalq sənədə baxmayaraq inkişaf etmiş ölkələrdə miqrantlara qarşı münasibət beynəlxalq hüquqda göstərilirdiyi kimi, heç də qənaətbəxş olmur. Xüsusilə pandemiya dövründə ölkələrinə qayıtmaq istəməyən və ya qayıtmaq imkanı olmayan miqrantların qarşılaşdıqları çətinliklər, diplomatik münasibətlərdə gündəmə gətirilir. Bir çox dövlətlər çarter reysləri vasitəsilə öz vətəndaşlarının geri qayıtmasına daha həssas yanaşmalı və birgə əməkdaşlığa təşviq edərək, böhranın – sosial və tibbi problemlərin aradan qaldırılmasına səy göstərməlidirlər.

(Davamı 12-ci səhifədə)

(Əvvəli 7-ci səhifədə)

Yola saldıığımız 2020-ci ilin 18 dekabrında beynəlxalq miqrant günü dünyanın hər yerində yeni çağırışlarla yadda qaldı. Pandemiya dövründə əməkçi miqrantların yaddan çıxmadığı, hər daim nəzarətdə saxlanıldıqları beynəlxalq səviyyədə, təşkilatlar tərəfindən, BMT və onun miqrasiya sahəsində ixtisaslaşmış agentliyi, Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı (BMQT), digər Qərb və Avropa qurumları tərəfindən bəyan olundu. Lakin, miqrantların hüquqlarının müdafiə olunması ilə bağlı boşluqlar, bəzi hallarda yaşadıkları cəmiyyətlər tərəfindən qəbul olunmamaları, pandemiya dövründə yaşanan problemləri bir qədər də mürəkkəbləşdirir. Sanki miqrantların çıxılmaz vəziyyətdə qalaraq xatırlanmadıklarını göstərir. Üzləşdiyimiz qlobal problemlərə baxmayaraq, həssas dönmədən keçən miqrantlara qarşı münasibət ölkədən ölkəyə dəyişir. Bir ölkədə əgər miqrant təqib olunub, özgələşdirilsə, digər ölkələrdə onların həyat standartları, müvəqqəti saxlanıldıqları məkanlara ciddi nəzarət olunur və insan

Həmçinin, Heydər Əliyev Fondunun ötən müddət ərzində reallaşdırdığı sosial dəstək layihələri ölkə vətəndaşlarının sosial, tibbi problemlərinin həllinə əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Respublikanın tibb işçilərinin yerli vətəndaşlara və əcnəbilərə fərq qoymadan, həmçinin miqrantlara göstərdikləri yardımlar Azərbaycanın humanist və multikultural dövlət olaraq insan amilinə yüksək dəyər verdiyini göstərir. Bu səbəbdən, miqrantların, əcnəbilərin və onların ailə üzvlərinin hüquqlarının beynəlxalq hüquq normalarına müvafiq şəkildə müdafiə olunduğu azsaylı ölkələrdən biri məhz Azərbaycan Respublikasıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, milli ordumuzun tarixi qələbəindən sonra ölkədə yeni inkişaf və əməkdaşlıq dövrü başlanmışdır. Dünyanın aparıcı inşaat şirkətlərinin işğaldan azad olunan ərazilərdə bərpa layihələrində iştirak etmək üçün Azərbaycan hökumətinə etdikləri müraciətlər onu göstərir ki, respublikada gedən quruculuq prosesləri beynəlxalq aləmin diqqət mərkəzindədir və pandemiya dövründə regiona maraq artmaqda davam edir.

rantların maarifləndirilməsi, onlayn xidmətlərin həyata keçirilməsi, tibbi xidmətlərin göstərilməsi və s. şəffaflıq, problemlərin aradan qaldırılması istiqamətində dövlət tədbirlərinin və proqramlarının mahiyyətini ortaya qoyur.

Ölkədə miqrasiya siyasətini həyata keçirən Dövlət Miqrasiya Xidmətinin (DMX) yarandığı qısa müddət ərzində reallaşdırdığı layihələr və görülən tədbirlər, Azərbaycanda əməkçi miqrantlara və ümumilikdə əcnəbi vətəndaşlara milli qanunvericilik və humanizm prinsipləri əsasında yanaşıldığını, onların sosial və hüquqi problemlərinin təcridən həll olunduğunu açıq şəkildə göstərir. DMX yanında fəaliyyət göstərən İctimai Şuranın pandemiya dövründə, onlayn şəkildə göstərdiyi xidmət – miqrantlara psixoloji, hüquqi yardımlar və ya məsləhət xarakterli maarifləndirici görüşlər səmərə təşkil etmiş, xeyli sayda əməkçi miqrant və əcnəbi vətəndaşlar bu xidmətlərdən yararlına bilməmişlər. Bu, həmçinin hər iki tərəfin sağlamlığının qorunması baxımından da effektiv addım olmuşdur.

QLOBAL PANDEMİYA VƏ MİQRANT HÜQUQLARI

kapitalına diqqət yetirilir. Biz, pandemiya tədbirləri və miqrant hüquqlarının qorunması ilə bağlı, belə müsbət dəyişiklikləri Cənubi Qafqazın lider dövləti Azərbaycan Respublikasının təmsalında, qonşu və digər ölkələr üçün nümunə təşkil edə biləcək addımlar atıldığını qeyd edə bilirik.

Azərbaycan Respublikasında qlobal pandemiya ilə mübarizə və miqrant hüquqları ölkə ərazisində 24 mart 2020-ci il tarixindən etibarən xüsusi karantin rejiminin elan olunması və 1 aprel 2021-ci ilə qədər uzadılması, ötən aylar ərzində Azərbaycan hökumətinin qlobal pandemiya ilə mübarizədə beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və virusa qarşı qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi, eləcə də miqrantların hüquqlarının müdafiə olunması kimi həssas sahələrdə mühüm addımlar atıldığını göstərdi. Azərbaycanda mövcud sahələrdə əldə olunan irəliləyişlər və dinamizm, müsbət təcrübə olaraq digər dövlətlər tərəfindən də öyrənilə bilər. Müxtəlif sosial layihələr – modul tipli xəstəxanaların inşası, böyük həcmdə tibbi ləvazimatların ölkəyə gətirilməsi, süni tənəffüs aparatlarının artırılması, xüsusilə də Nazirlər Kabineti yanında Operativ Qərargahın fəaliyyəti, xalqın məlumatlandırılması və virusa qarşı mübarizə üsullarına daha dəqiq əməl olunması baxımından maarifləndirilməsi, miqrantlar üçün elektron xidmətlərin genişləndirilməsi və s. qeyd olunan sahələrdə xeyli həlli mürəkkəb məsələlərin tənzimlənməsində dövlət siyasətinin yüksək səviyyədə həyata keçirildiyini təsdiq edir.

Hər zaman olduğu kimi, pandemiya kimi həssas bir dövrdə də ölkədə insan və vətəndaş hüquqlarının müdafiəsi sahəsində bir sıra mühüm addımlar atılmış, xalqın rifah halının yaxşılaşdırılması və sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə diqqət bir qədər də artmışdır.

Pandemiya ilə mübarizə çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin imzaladığı sərəncamlar, verilən qərarlar qlobal böhranın aradan qaldırılması yolunda səmərə təşkil etmişdir. Hazırda görülən tədbirlərin nəticəsində, ölkədə virusa yoluxanların sayı əhəmiyyətli dərəcədə aşağı düşmüş və kifayət qədər yumşalmalara gedilmişdir. “Azərbaycan Respublikasında COVID-19 xəstəliyi əleyhinə 2021-2022-ci illər üçün Vaksinasıya Strategiyası”nın qəbul olunması ölkə vətəndaşlarının, respublika ərazisində yaşayan, fəaliyyət göstərən miqrantların, digər şəxslərin sağlam mühitdə hərəkətinə geniş və əhəmiyyətli şərait yaradacaqdır. Görülmüş son tədbirlər sübut edir ki, Azərbaycan Respublikası vətəndaşları ilə yanaşı, ölkə ərazisində yaşayan əməkçi miqrantlara, əcnəbi vətəndaşlara, vətəndaşlığı olmayan şəxslərə tibbi yardımlar yüksək səviyyədə göstərilmiş və hüquqi müstəvidə onlara mümkün olan yardımlar olunmuşdur.

“Pandemiya şəraitində ölkə ərazisində qalan əcnəbilərə hüquqi yardımların göstərilməsi” layihəsi isə ölkələrinə qayıdacaq bilməyən miqrantların hüquqi problemlərinin aradan qaldırılması, onların dövlət qurumlarına müraciətlərinin daha effektiv şəkildə çatdırılması, gənc miq-

dur. Azərbaycan ərazisində hərəkət edən, işləyən miqrantlar arasında, yaşadıkları ölkənin dilini, mədəniyyətini, tarixini öyrənmək arzusunda olanların sayı da az deyil. Bununla əlaqədar təşkil olunan kurslar, əcnəbilərin respublika ilə tanışlığı, milli və mənəvi dəyərlərinin öyrənilməsində fayda verir. Azərbaycan hökumətinin ölkə daxilində, miqrasiya siyasətinin inkişafı sahəsində atdığı mühüm addımlar əməkçi miqrantların cəmiyyətə inteqrasiya və adaptasiya olunması kimi müsbət məqamları üzə çıxarır. Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı (BMQT) nümayəndəliyinin DMX və digər dövlət qurumları ilə qurulan əlaqələri, təşkilatın baş katiblərinin Azərbaycana rəsmi səfərləri isə nüfuzlu beynəlxalq qurumun, regionun aparıcı dövləti Azərbaycana olan yüksək marağını bir daha təsdiq edir və buna qarşılıq olaraq respublikanın da qeyd olunan qurumla əməkdaşlıq perspektivlərinin yaranmasına müsbət təsir göstərir.

Son bir ildə, müasir beynəlxalq münasibətlərdə yaşanan böhranlı COVID-19 pandemiyası və belə məsuliyyətli dövrdə miqrant hüquqlarının qorunması kimi qlobal məsələlərin müzakirəsi, problemlərin həlli yollarının tapılmasında dünya dövlətlərinin və beynəlxalq qurumların gərəkli olan həmrəyliyi, hələ də aktual olaraq qalır. Aparılan analitik təhlillər və görülən qlobal tədbirlər bir daha onu göstərir ki, bəşəriyyət hələ bir neçə il bu virusla yaşamağa və onunla kəskin mübarizə aparmağa hazır olmalıdır.

2021